УДК 316.64 : 371.7

Мунасипова-Мотяш І.А.

СТАВЛЕННЯ ДО ВЛАСНОГО ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ

В статті розглядаються особливості ставлення студентської молоді до власного здоров'я в контексті екологічної свідомості. Показана проекція екологічних диспозицій свідомості в більш широку сферу ціннісних орієнтацій особистості, зокрема, у ставлення людини до свого здоров'я.

Ключові слова: *екологічна свідомість, цінності: соціальні, екологічні, моральні, Я-цінності, екодиспозиції, ставлення до здоров'я*

In the article features of ecological consciousness and attitude for heals of students are considered. Transfer of ecological dispositions to sphere values of the personality (attitude for heals) are showed.

Key words: *ecological consciousness, values: social, ecological, moral, self-values, ecodispositions.*

Постановка проблеми. Інтерес до проблем здоров'я та поведінки, що його зберігає та підтримує, почав стрімко зростати у другій половині XX століття, коли на перші місця в структурі смертності й захворюваності вийшли хвороби, викликані не екзогенними (зовнішніми), а ендогенними (внутрішніми) поведінковими причинами. Ставало усе більш очевидним, що тільки медицина не в змозі забезпечити необхідний рівень здоров'я населення, яке стало розглядатися в контексті гуманістичних традицій як феномен поряд з економічним й духовним життям суспільства, від якого залежить значною мірою благополуччя країни.

Актуальність вивчення існуючого сьогодні феномену "ставлення до здоров'я" на рівні індивідуальної й суспільної свідомості обумовлюється рядом причин. Зазначимо деякі з них: несприятливі тенденції стану здоров'я всіх вікових груп населення, але найбільше – дітей і підлітків [5]; переживана сучасним суспільством "культурна травма" (по визначенню П. Штомпки) [2], пов'язана зі швидкими соціальними змінами, тривалими негативними наслідками, які вже позначаються й ще довго будуть відбиватися на показниках суспільного здоров'я. Крім того, система охорони здоров'я, втративши свою патерналістичну суть, поставила населення перед необхідністю змінити відношення до здоров'я, взявши на себе відповідальність за власне здоров'я, що повинне виражатися у відповідних поведінкових практиках [5]. Не менше занепокоєння викликає стан навколишнього середовища, як чинник впливу на індивідуальну та суспільну свідомість.

Екологічні умови життя людини дуже важливі, вони визначають рівень здоров'я приблизно на 15%, тому досить актуальним є вивчення взаємозв'язку людини і довкілля. Поступове утвердження владарювання людини над природою визначалося соціально-економічними аспектами, за якими розвивалися окремі країни і суспільство в цілому. Зміст життєдіяльності людини на різних історичних етапах мав частіше деструктивний, ніж конструктивний характер. Тому і не дивно, що сьогодні діяльність людини не збагачує навколишній світ якісно, а руйнує його та призводить до глобальної екологічної кризи, що в свою чергу впливає і на саму людину, і, безперечно, на її здоров'я. Укорінене тисячоліттями надприродне становлення людини накладає на неї величезну відповідальність і потребує утвердження такої концепції поведінки та устрою життя, яка зумовила б розвиток умов безпечного існування самої людської цивілізації. А саме ці умови (безпечне життя людства і збереження навколишнього середовища) потребують істотних коректив у всій системі людської життєдіяльності.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. У перші десятиліття минулого століття більшість досліджень в області здоров'я здійснювалося фахівцями зі сфер охорони здоров'я, соціальної гігієни й медичної демографії. В 70-80 рр. почався процес інституалізації соціології здоров'я, соціології медицини й відділення їх від проблематики соціальної гігієни. Важливий внесок у філолофсько-соціальне осмислення феномена здоров'я в контексті марксистського підходу, який панував у визначені роки, внесли такі вчені, як Ю.І Бородін, Д.Д. Венедиктов, В.Н. Іванов, А.М. Ізуткін, Е.Н. Кудрявцева, Ю.П. Лісіцин, В.М. Лупандін, Л.Г. Матрос, В.П. Петленко, Г.І. Царегородцев і ін [2].

До цього ж періоду ставиться створення ціннісно-мотиваційного підходу до вивчення здоров'я. Ця концепція знайшла розкриття в монографії "Філософські й соціально-гігієнічні аспекти вчення про здоров'я й хвороби" [1; 2], а також у публікаціях А.І. Антонова, М.С. Бєдного, В.С. Зотина, Ю.П. Лісіцина, В.М. Медкова і ін [5]. Робіт теоретико-методологічного характеру, які б вивчали ставлення людини до здоров'я в цілому було в той період часу дуже мало. Практично всі спроби створення концепції ставлення до здоров'я

були засновані на діалектико-матеріалістичному підході й розглядали здоров'я як діалектична єдність біологічного й соціального без сутнісної конкретизації цих сторін.

В останні десятиліття здійснено ряд досліджень, у яких розглядаються різні аспекти проблеми формування здорового способу життя дітей, підлітків та молоді (В.О. Андреєва, Т.С. Грузєва, В.П. Горащук, М.Д. Зубалій, М.Є. Кобринський, Т.К. Кульчицька, С.В. Лапаєнко, А.В. Мерлін, А.М. Нагорна, Ж.О. Омельченко, М.В. Оржеховська, І.А. Панін, І.І. Петренко, С.О. Свириденко, Л.П. Сущенко, С.В. Страшко та ін.) [2]. Визначено, щоб стати основою повсякденної діяльності і поведінки, знання про здоров'я повинні усвідомлюватися. Це усвідомлення відбувається в процесі "відчування" і емоційного "переживання", закріплюється в ході виконання спеціальних здоров'язберігаючих вправ і здоров'яформуючої практичної діяльності, що забезпечує особистісну значущість цих знань, їх осмислення і формує суб'єктне ціннісне ставлення людини до здоров'я. Емоційно-почуттєве ставлення створює той фон, на базі якого формуються потреби і мотиви, що зумовлюють психологічну готовність до здоров'яформуючого типу діяльності, розвивається здатність особистості до аналізу власної поведінки в соціоприродному середовищі, до об'єктивної самооцінки, відбувається екстеріорізація знання і його практична реалізація, отже, йде творення здоров'ятворчого мислення [1; 2; 5].

Аналіз наукових поглядів щодо феномену ставлення до здоров'я неможливий без визначення самого поняття "здоров'я". Поняття "здоров'я людини", на перший погляд, уявляється простим і ясним. Здорова людина взагалі не замислюється над визначенням цього стану. Не випадково Ф. Енгельс свого часу зробив дуже просте визначення здоров'я: "Здоров'я – це те, про що ми згадуємо, коли його немає" [1].

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визначає поняття "здоров'я" як стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби, тобто це фізична, соціальна, психологічна гармонія людини, доброзичливі взаємовідношення з людьми, природою і самим собою [5]. Як бачимо, з цього визначення поняття здоров'я тією чи іншою мірою торкається категорій екологічної психології, оскільки саме вона вивчає характер та особливості психологічних впливів з боку природного, соціального та антропогенного оточення, а також внутрішнього середовища самої людини [4; 6]. Крім того, психологічні механізми формування здорового способу деякою мірою подібні до ряду важливих психологічних механізмів, що беруть участь у забезпеченні формування і засвоєння екологічних цінностей та диспозицій екологічної свідомості [6]. Як зазначалося вище, здатність особистості до здоров'яформуючого типу діяльності, аналізу власної поведінки в соціоприродному середовищі, до здоров'ятворчого мислення відбувається в процесі "відчування" і емоційного "переживання". Безперечно, що емоційне "переживання" людини, яка намагається зберегти своє здоров'я, безпосередньо тією чи іншою мірою буде торкатися сприйняття нею об'єктивних реалій екологічної ситуації, стану навколишнього середовища, а це тісно пов'язане з предметом досліджень екологічної психології, оскільки значущі переживання людини чи людей з приводу екологічної дійсності саме й являють її предмет [6]. Таким чином, феномен ставлення до здоров'я слід розглядати не лише на рівні індивідуальної та суспільної свідомості загалом, а й в контексті екологічної свідомості людини, що визначається як рівень психічного відтворення природного і штучного середовища, свого внутрішнього світу, саморефлексія місця і ролі людини у біологічному, фізичному та хімічному світі, а також саморегулювання та наповнення цього відтворення екологічним змістом [6]. Тому метою нашого дослідження є вивчення різних аспектів ставлення до здоров'я студентської молоді в контексті екологічної свідомості.

Основні матеріали дослідження й обґрунтування отриманих наукових результатів.

Дослідження проводилося протягом 2009 – 2010 рр. на базі психолого-педагогічного факультету Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка, і було спрямоване на виявлення основних показників екологічної свідомості та ставлення студентів до власного здоров'я. Основною емпіричною підставою дослідження був аналіз результатів отриманих на вибірці студентів психолого-педагогічного факультету.

У дослідженні брали участь студенти 4 курсу психолого-педагогічного факультету, загальна кількість респондентів складає 100 осіб, віком 19 - 20 років.

В ході дослідження були використані такі методики: Тест "Екоцінністні диспозиції" (ТЕД) (В.О. Скребець, 1994 р.) [6], "Незавершені речення екологічного змісту" (В.О. Скребець, 1994 р.) [6], Тест "Індекс ставлення до здоров'я" розроблений С. Дерябо і В. Ясвін (1999 р.) [3], Опитувальник "Ставлення до здоров'я", розроблений Р.А. Березівською (2001) [3]. Отримані результати піддавались математико-статистичній обробці із застосуванням комп'ютерної програми SPSS 11.0 for Windows.

Дослідження показників екологічної свідомості студентської молоді виявило наступні тенденції: серед усіх цінностей запропонованих у ТЕД (тест екологічних диспозицій) в середньому у студентській вибірці, переважає домінанта моральних цінностей (МЦ у 60% респондентів), середній показник яких становить (57,39±2,20). Інші показники по цінностям: соціальні цінності переважають у 48% респондентів, і їх середній показник становить у вибірці 55,09±1,77; Я-цінності переважають у 38% респондентів, середній показник у студентів становить – 49,14±1,9; екологічні цінності, в свою чергу, переважають у 52% респондентів, і їх середній показник серед студентської молоді становить 51,60±1,98. У 40% студентів показники (МЦ) моральних цінностей становлять вище 50%, до того ж, немає жодного студента у якого цей показник був би відсутній. Діапазон показників (МЦ) моральних цінностей становить (14 – 93)±18,4. Таким чином, максимальні показники моральних цінностей досить високі. Моральність, етика, культура, певно, є

аксіологічними орієнтирами студентської молоді. Щодо екологічних цінностей, то вони займають третє місце після моральних і соціальних цінностей. Відмічаємо перевагу в опитаних нами респондентів моральних та соціальних цінностей, порівняно з екологічними. А саме, студенти 4-го курсу психолого-педагогічного факультету приділяють менше уваги збереженню природи, охорони природних об'єктів, екологічним проблемам взагалі, порівняно з проблемами моралі. Такі тенденції можна зрозуміти через специфіку інтересів студентської молоді, та їх спрямованість на розв'язання психологічних проблем і допомогу людям. Природним об'єктам ними надається менше значення.

Аналіз показників екологічних диспозицій виявив наступне: найвищий відсоток становить (Clb) колаборативна диспозиція (у 74% респондентів), середнє значення якої – 59,31 ±2,03. Щодо показників інших екологічних цінностей, то індиферентна екодиспозиція переважає у 34% респондентів, середнє значення її становить 47,19±2,43. Несесітивна екодиспозиція переважає у 32% респондентів, при її середньому значенні 49,69±2,08. Екосовмісійна диспозиція переважає у 18% респондентів, її середнє значення становить – 42,21±2,13. Слід відмітити, що гашенарна екодиспозиція переважає лише у 10% респондентів, при досить низькому середньому значенні 35,40±2,17. Найменше серед усіх диспозицій екологічної свідомості у респондентів представлена екосовметральна (лише у 6 % респондентів, при найнижчому середньому значенні – 29,90± 2,34).

Варто зазначити, що у більшості студентів (74%) переважає колаборативна екодиспозиція (Clb) і економативна поведінка, але споживацьке ставлення до природи і байдужість до екологічних проблем, тобто несесітивна (Nes) і індиферентна (Ind) екодиспозиції, теж присутні на досить високому рівні. Найнижчий показник середнього по вибірці значення екосовметральної диспозиції свідчить про те, що студенти не схильні порушувати природу та не почувають себе в ній господарями.

Аналіз психологічних особливостей екологічної свідомості за методикою "Незавершені речення" екологічного змісту виявив наступне. Інтегральний показник фактичного екологічного навантаження по вибірці в цілому становить (Фн) – 48%, а питома вага екосенсів (Рес) – 58%. Це означає, що екологія посідає значне, але не виключне місце у свідомості респондентів. Найвище середнє значення має показник А% ЕС (55,91±2,3), відмічений нами у 54% студентів, що вказує на досить високий рівень експліцитності екологічної свідомості. Середні значення таймеру компліцитності (ТК) становлять 50,07±2,13, середні показники компліцитності екологічної свідомості (КЕС) складають 50,71±1,75, вектора компліцитної опозиції (ВКО) – 50,87±2,12. Найнижче середнє значення має показник А% АЕС (45,60±2,1) у 74% студентів, що вказує на низьку активність екологічної свідомості.

Виходячи наведених даних можна зазначити, що у опитаних нами студентів відмічається середня екоціннісна спрямованість, емоційне сприйняття проблем довкілля, колаборативна екопсихологічна диспозиція, високий рівень моральних цінностей. Проте, інтелектуально-емоційного спрямування компліцитності екологічної свідомості, як видно з показників, недостатньо, щоб її активність стала дійсно дієвою, особистісною за відношенням та проявами в безпосередній діяльності, вчинках, конкретних дій.

Результати порівняльного аналізу різних аспектів ставлення до здоров'я (методика "Індекс ставлення до здоров'я" С.Д. Дерябо і В.А. Ясвіна) у студентів виявили наступні особливості за представленими в методиці шкалами.

У середньому переважають значення по емоційній шкалі, середні показники яких становлять – (12,0±0,4), середні показники інших шкал: пізнавальна шкала (8,81±0,46), практична шкала (8,29±0,35) та шкала вчинків (7,31±0,35). Перевага емоційного компоненту у 17% респондентів за цією шкалою свідчить про те, що ставлення до свого здоров’я проявляється більше в емоційній сфері. Студенти здатні насолоджуватися здоров'ям, отримувати естетичне задоволення від здорового організму, чуйно реагувати на зовнішні сигнали життєвого середовища.

Слід відмітити, що більшість студентів (42%) хоча і дійсно дбають про власне здоров'я, але не готові змінювати власне оточення пропагувати здоровий спосіб життя, можливо це пов’язано з загальними тенденціями в нашому суспільстві. Оскільки здоровий спосіб життя в місті Чернігові почав активно пропагуватися лише з 2010 р (штрафи за розпивання спиртних напоїв, куріння в громадських місцях, тощо).

Показник інтенсивності відносин показує, наскільки в цілому сформоване ставлення до здоров'я у даної людини, наскільки сильно воно проявляється. Загалом у студентів високий показник ставлення до здоров'я більше 40 балів, у 5,3% студентів дуже високі бали (більше 50), але є студенти, у котрих нижче 30 балів. А низькі бали говорять про те, що людина перебуває в "зоні ризику", то як наслідок є висока ймовірність того, що вона не буде вести здоровий спосіб життя і дбати про своє здоров'я, а це рано чи пізно призводить до захворювань.

Отже, отримані результати свідчать, що у більшості студентів ставлення до здоров'я як до цінності сформовано не на належному рівні, вони знаходяться в зоні "ризику".

Таким чином, у даної вибірки переважає відношення до свого здоров’я, яке проявляється більше в емоційній сфері. Студенти здатні насолоджуватися здоров'ям, отримувати естетичне задоволення від здорового організму, чуйно реагувати на його впливи. Натомість, за показниками шкали вчинків студентам притаманне пасивне ставлення до власного здоров’я і здоров’я свого оточення. Студенти не прагнуть змінити ставлення до свого здоров’я та не намагаються впливати на ставлення до здоров'я у оточуючих їх людей. У них не має бажання стимулювати прояви саногенної поведінки та здорового способу життя у свого безпосереднього оточення, пропагувати різні засоби оздоровлення організму.

Результати, отримані від респондентів за методикою "Ставлення до здоров'я" (Р.А. Березовська, 2001 р.) загалом підтверджують тенденції, відмічені вище. Так, середні значення (у балах) за шкалами становлять: за когніттивною шкалою – 77,41±1,18, за емоційною шкалою – 67,96±1,2, за поведінковою шкалою – 51,09±1,38, за ціннісно-мотиваційною шкалою – 72,57 ±0,88. Таким чином, студенти, опитані нами, більше цікавляться інформацією про власне здоров'я, ніж проявляють здоров'яформуючу поведінку.

Для виявлення відмінностей в показниках екологічної свідомості у студентів з різними значеннями показників шкал методики "Ставлення до здоров'я" нами був проведений однофакторний дисперсійний аналіз загальної вибірки по вищезазначеним показникам цінностей та екодиспозицій. Результати даного аналізу дозволили виявити статистично достовірні відмінності в екологічній свідомості студентів.

По-перше, студенти які мають не дуже високі бали по емоційній шкалі мають більш високі показники активності екологічної свідомість (критерій Фішера становить 2,2 при p <0,05).

По-друге, дуже високий рівень Я-цінностей мають ті студенти у яких показники за емоційною шкалою нижчі (критерій Фішера – 2,01 при p <0,05).

Оскільки високі бали за емоційною шкалою (методика "Ставлення до здоров'я") свідчать про емоційні переживання, підвищений рівень тривожності, що пов'язаний з переживанням стану здоров′я, або нездужання, то у студентів які їх мають, виявляється не високий рівень активності екологічної свідомості, зацікавленості екологічними явищами і, навпаки, вони демонструють високий рівень Я-цінностей.

Як з'ясувалося, існують достовірні відмінності в показниках екологічної свідомості у студентів з різними рівнями когнітивної шкали, яка характеризує пізнавальний аспект ставлення до власного здоров'я.

Студенти, що мають високі бали за когнітивною шкалою, мають вищі значення і за таймером компліцитності екологічної свідомості (критерій Фішера – 1,76 при p <0,05) та низькі показники індиферентної екодиспозиції (критерій Фішера – 2,11 при p <0,05), на відміну від студентів з низькими показниками за когнітивною шкалою. Таким чином, студенти які цікавляться науковою інформацією у сфері здоров′я, впливом різних факторів на індивідуальне здоров′я виявляють меншу байдужість до природних явищ, а значеннями таймеру компліцитності вказують на спрямованість до теперішнього часу, тобто високу екологічну дієздатність особистості.

Нами відмічені достовірні відмінності в показниках екологічної свідомості студентів з різними значеннями ціннісно-мотиваційної шкали (методика "Ставлення до здоров'я"). Ці відмінності виявляються в показника екологічних цінностей (критерій Фішера – 1,81при p <0,05) та Я-цінностей (критерій Фішера – 2,3 при p<0,05).

Студенти у яких високий рівень показників ціннісно-мотивоційної шкали мають вищі значення я-цінностей і дещо нижчі значення екологічних цінностей.

За шкалою вчинків отримані достовірні відмінності у показниках екологічної свідомості студентів, відмічені нами для совметральної екодиспозиції (критерій Фішера – 2,27 при p <0,05). У студентів з високими значеннями за даною шкалою показники совметральної диспозиції нижчі. Ті студенти, які виявляють поведінкову активність у підтриманні і зміцненні власного здоров′я, та мають високий ступінь сформованості саногенної поведінки, не схильні до приборкування природних систем задля задоволення своїх інтересів, експлуатації природи, на відміну від студентів з низькими показниками за шкалою вчинків (пасивною поведінкою по відношенню до власного здоров′я).

За методикою "Індекс ставлення до власного здоров′я", статистично достовірні відмінності в показниках екологічної свідомості студентів нами виявлені тільки у студентів з різними значеннями за пізнавальною, практичною шкалою і шкалою вчинків.

Однофакторний дисперсійний аналіз виявив наступне. У студентів з різними показниками пізнавальної шкали достовірно відрізняються такі показники екологічної свідомості як активність екологічної свідомості (критерій Фішера – 2,25 при p <0,05), екологічні цінності (критерій Фішера – 2,28 при p<0,05) і совметральна екодиспозиція (критерій Фішера – 2,14 при p <0,05).

За шкалою вчинків у студентів з низькими її показниками спостерігається вищий рівень несесітивної екодиспозиції свідомості (критерій Фішера – 1,96 при p <0,05), ніж у студентів які мають високі бали за даною шкалою. Отже, молода людина, яка активно намагається змінити своє оточення, тобто вплинути на ставлення до здоров'я у своїх однолітків, пропагує здоровий спосіб життя - не виявляє споживацького ставлення до природних ресурсів і до природи в цілому. А ті студенти, які мають низькі бали за шкалою вчинків, не намагаються підтримувати здоровий спосіб життя, змінювати поведінку свого оточення щодо шкідливих звичок, крім того, виявляють ще й споживацьке ставлення до природи.

У студентів з різними показниками екологічної свідомості достовірно відрізняються показники соціальних цінностей (критерій Фішера – 2,3 при p <0,05) та екологічних цінностей (критерій Фішера 2,04 при p <0,05).

Для перевірки гіпотези про взаємозв'язок показників екологічної свідомості та відношення людини до власного здоров'я, ми використали метод кореляційного аналізу R-Спірмана.

Нами виявлено обернений кореляційний зв'язок на рівні тенденції між показниками когнитивної шкали (методика "Ставлення до здоров'я") і гашенарної екодиспозиції свідомості (коефіцієнт кореляції – 0,31

при p <0,05). Таким чином, студенти які цікавляться інформацією про здоров'я, про фактори які на нього впливають, менше схильні наносити шкоду тим чи іншим природним об'єктам задля забави або від нудьги.

Слід зазначити що існує зворотний зв'язок на рівні тенденцій між показниками емоційної шкали (методика "Індекс відношення до власного здоров′я") і такими екодиспозиціями як совмісійна (коефіцієнт кореляції становить – 0,25 при p <0,05) та совметральна (коефіцієнт кореляції становить – 0,34 при p <0,05). Отже, студенти які мають високі бали за даною шкалою і характеризуються більшими проявами відношення до здоров'я в емоційній сфері (здатні насолоджуватись власним здоров'ям, отримувати естетичне задоволення від здорового організму) не відчувають слабкість перед силами та стихіями природного початку і не мають бажання приборкувати природні системи експлуатувати природу, оскільки мають низькі показники за вищеназваними екодиспозиціями.

Існує прямий зв'язок між показниками пізнавальної шкали та показниками екосенсів свідомості (коефіцієнт кореляції становить 0,25 при p<0,01), студенти з високими балами за даною шкалою характеризуються високими показниками експліцитності екологічної свідомості. Молоді люди які виявляють велику цікавість до проблем здоров'я і самостійно шукають відповідну інформацію, полюбляють спілкуватися з іншими людьми на тему здоров'я мають експліцитну екологічну свідомість. До того ж, існує зворотний досить виражений зв'язок між показниками по цій шкалі і совметральної екодиспозиції (коефіцієнт кореляції становить – 0,51 при p<0,01), це свідчить про небажання людей з високими показниками пізнавальної шкали приборкувати природу, здійснювати насилля над природою задля задоволення своїх інтересів.

Відмічений обернений зв'язок на рівні тенденцій між показниками за практичною шкалою і совметральною екодиспозиціею (коефіцієнт кореляції становить – 0,31 при p <0,05). Таким чином, студенти які активно піклуються про власне здоров'я, відвідують спортивні секції, займаються оздоровчими методиками, ведуть здоровий спосіб життя, не схильні усвідомлено і аргументовано приборкувати природні системи, влаштовувати свій порядок у природі, бездумно експлуатувати природні ресурси.

Існує взаємозв'язок між наступними показниками екологічної свідомості і відношенням студентської молоді до власного здоров'я: зворотний кореляційний зв'язок на рівні тенденції між показниками когнітивної шкали і гашенарної екодиспозиції свідомості, між показниками емоційної шкали та совмісійної і совметральної екодиспозиції, а також прямий кореляційний зв'язок між показниками пізнавальної шкали та показниками екосенсів свідомості і зворотний досить виражений кореляційний зв'язок між показниками цієї шкали і совметральної екодиспозиції, зворотний кореляційний зв'язок між показниками практичної шкали і совметральної екодиспозиції.

Висновки

За результатами проведеного емпіричного дослідження можна зробити висновок, що серед усіх показників екологічної свідомості у студентів психолого-педагогічного факультету переважають моральні цінності. Отже, студенти в першу чергу цінують моральність, етику, культуру, екологічні ж цінності посідають у них друге місце. Показники колаборативної екодиспозиції досить високі, у молоді переважає еконормативна поведінка. У ставленні до власного здоров'я у студентів домінує емоційна компонента. Совметральна екодиспозиція супроводжується низькими емоційними, пізнавальними та практичними компонентами у ставленні до власного здоров'я, несесітивна – низькими показниками за шкалою вчинків, совмісійна – низькою емоційною компонентою, гашенарна та індиферентна – низькою когнітивною компонентою у ставленні до власного здоров'я. Натомість, високі значення екосенсів і таймеру компліцитності екологічної свідомості відповідають високому рівню когнітивних і пізнавальних компонентів по відношенню до власного здоров'я.

Таким чином, екопсихологічна диспозиційність людської свідомості, як її фіксована установка, проектується, переноситься і в більш широку сферу ціннісних орієнтацій особистості, зокрема, у ставлення людини до свого здоров'я.

Література

1. Апанасенко Г.Л., Попова Л.А. Медична валеологія. – К.: Здоров'я, 1998. – 248 с.
2. Войтенко В.П. Здоровье здоровых. Введение в санологию. – К.: Здоров'я, 1991. – 246 с.
3. Диагностика здоровья. Психологический практикум / Под. ред. Никифорова Г.С. – СПб.: Речь, 2007. – 950 с.
4. Льовочкіна А.М. Екологічна психологія: Навчальний посібник. – К.: Міленіум, 2003. – 120 с.
5. Страшко С.В, Животовська Л.А., Гречишкіна О.Д. та інші. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу. – К.: Освіта України, 2005. – 291 с.
6. Скребець В.О. Екологічна психологія у віддалених наслідках екотехногенної катастрофи. – К.: Видавничий дім "Слово", 2004. – 440 с.

Стаття надійшла до редакції 22.11.2010